

Biuletyn Informacyjny Polskiego Stowarzyszenia Przyjaciół Indian

Nr (XLIV)
2/2024 Lato

Motto:
Zostaje po nas to, co robimy dla innych

E-mail:
kontakt@pspi.pl

Spis treści:

Aktualności...2

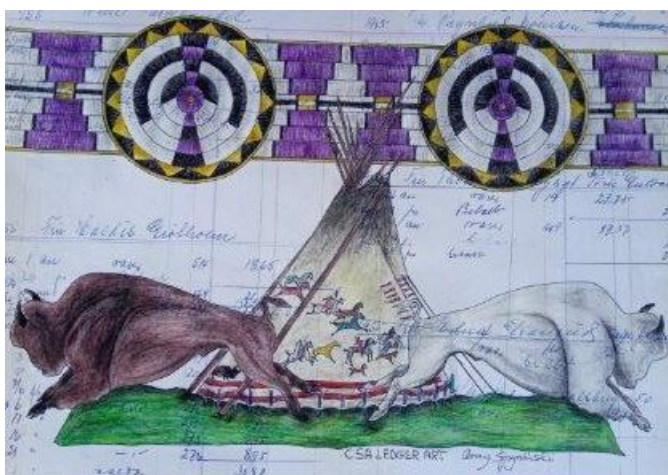
*Adam Piekarski, Jolanta
Pawlak*

Za krańce „cywilizacji” ...5

Mirostlaw Sprenger

**Nowości (i odkrycia)
wydawnicze...9**

Cezary Cieślak

Ledger Art. Cezary Spysiński

Nowości wydawnicze:
Księgarnia w TIPI
<http://tipibooks.pl>

Redakcja: Dr Adam Piekarski, Jolanta Pawlak

Współpraca: Cezary Cieślak

E-mail: kontakt@pspi.pl

Konto 26 1240 3493 1111 0011 1457 1167

BI PSPI wydawany jest w formie elektronicznej i ukazuje się na przełomie kolejnych pór roku. Przedruk z BI jest możliwy po podaniu źródła. Autorzy nadesłanych do BI materiałów wyrażają zgodę na publiczne, bezterminowe i nieodpłatne rozporządzanie nimi przez Redakcję. Szanując prawo do autorskiej opinii Redakcja zastrzega sobie możliwość dokonywania w tekstach zmian wynikających z korekty, zasad edytorskich i kultury języka.

Aktualności

Adam Piekarski, Jolanta Pawlak

1. 8 kwietnia 2024 roku przez szeroki pas Stanów Zjednoczonych i część Meksyku można było zobaczyć zaćmienie Słońca. Aby obserwować to zjawisko, przyjechało na te tereny dużo turystów. Wielu z nich obserwowało zaćmienie z terenów indiańskich, poprawiając tym samym kondycję finansową ich tubylczych mieszkańców.

2. 19 kwietnia 2024 roku na mocy decyzji Departamentu Zasobów Wewnętrznych Stanów Zjednoczonych powierzono część terenów rezerwatu Shab-eh-nay powiernictwu Prairie Band Potawatomi Nation, czyniąc go jedynym uznanym przez władze federalne narodem plemiennym w stanie Illinois. Przekazanie gruntów w zarząd Prairie Band stanowi krok rządu USA mający na celu naprawienie historycznych niesprawiedliwości wobec tubylczej ludności w całym kraju.

„Prosililiśmy o to uznanie i o to, co nam się prawnie należy od prawie 200 lat i jesteśmy wdzięczni Departamentowi Zasobów Wewnętrznych USA za ten znaczący krok w dążeniu do sprawiedliwości dla naszych ludzi i przodków” powiedział Joseph Rupnick, przewodniczący Prairie Band Potawatomi Nation, prawnik wodza Shab-eh-nay w czwartym pokoleniu.

„175 lat temu rząd federalny bezprawnie sprzedał ziemię należącą do Prairie Band Potawatomi Nation w Illinois. W Kongresie współpracowałam z narodem [Potawatomi], aby naprawić tę historyczną niesprawiedliwość. Decyzja o przekazaniu części rezerwatu Shab-eh-nay funduszowi powierniczemu to ważny krok w stronę zwrotu ziemi, która prawnie im się należy, i jestem zaszczycona, że mogłam reprezentować pierwszy uznany przez władze federalne rezerwat w Illinois” powiedziała demokratka z Izby Reprezentantów Kongresu USA, Lauren Underwood.

Prairie Band Potawatomi Nation szukała najmniej uciążliwej ścieżki dla odzyskania tej ziemi wobec obecnych mieszkańców i właścicieli działek na których stoją domy. Wszyscy zachowają tytuł własności do swoich gruntów i będą mogli w nich mieszkać w niezakłócony sposób. Władze ocenią też potencjalne sposoby wykorzystania gruntu rezerwatu.

3. 22 kwietnia 2024 roku sąd w Calgary zgodził się na rozpoczęcie procedury pozwu zbiorowego przeciwko Marcinowi Mironiukowi, polskiemu księdzu z Edmonton, katolickiej archidiecezji Edmonton i zakonowi misjonarzy oblatów. Pozew został wniesiony przez Sphenię Jones z ludu Haida, a dotyczy negocjowania przez pozwanych informacji o masowych grobach dzieci na terenach dawnych szkół z internatem. Przyczyną pozwu stało się kazanie, które ksiądz Mironiuk wygłosił 18 lipca 2021 roku, w języku polskim, w kościele Matki Bożej Królowej Polski w dzielnicy Old Strathcona w Edmonton. W

Jesse Hale, Potawatomi. Ok. 1900

<https://amertribes.proboards.com/thread/504/old-photos-potawatomi>

kazaniu tym Mironiuk powiedział, że informacje o nieoznaczonych grobach przy byłych szkołach z internatem, przymusowych szkołach dla Indian, to „kłamstwa” i „manipulacja”. Pod koniec maja 2021 roku Indianie Tk'emlups te Secwepemc poinformowali o odnalezieniu w Kamloops w Kolumbii Brytyjskiej szczątków 215 dzieci przy takiej właśnie szkole.

Mironiuk mówił podczas kazania, że wybrał się do Kamloops, chcąc zobaczyć "masowe groby", ale nie został wpuszczony przez Indian na cmentarz. Ksiądz twierdził też, że to nie Polacy zamordowali w Jedwabnem w lipcu 1941 roku swoich żydowskich sąsiadów. W 2021 roku archidiecezja Edmonton w komunikacie podkreślała, że „oświadczenia dotyczące wspólnot żydowskich i rdzennych mieszkańców Kanady oraz przymusowych szkół są całkowicie nie do przyjęcia”. Dalsze decyzje w sprawie księdza miało podjąć zgromadzenie misjonarzy oblatów, którego Mironiuk jest członkiem. W sierpniu 2021 roku decyzją arcybiskupa Edmonton Richarda Smitha ksiądz został bezterminowo odsunięty od pełnienia swojej funkcji w kościele.

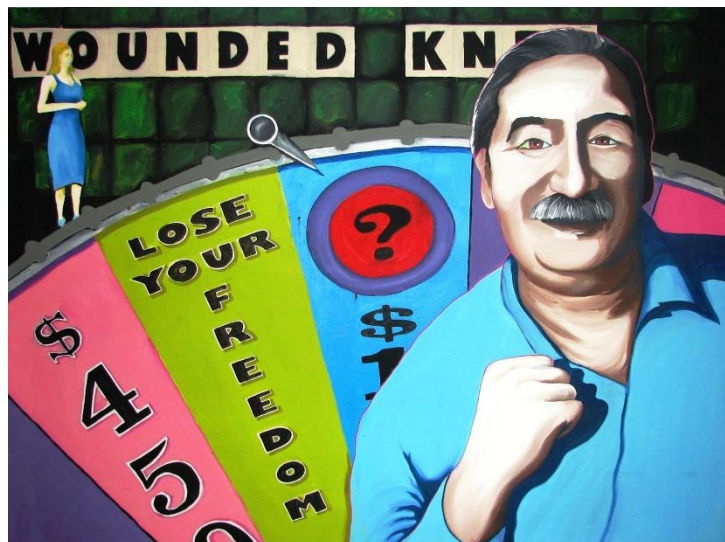
Jones uznała, że przeprosiny archidiecezji z 2021 roku i samego księdza to za mało. Chce zorganizować specjalną podróż, podczas której będzie opowiadać o tym, co działo się w dawnych szkołach dla Indian. W sądowym komunikacie, cytowanym w poniedziałek w mediach, napisano, że chodzi o pozew o zniesławienie, w imieniu Jones i tych, którzy przeżyli szkoły dla Indian i którzy głośno mówili o przypadkach śmierci dzieci w tych szkołach. Publiczny nadawca CBC podawał, że jeszcze w ubiegłym roku Kościół katolicki zaproponował Jones pozasądową ugodę, ale Indianka odmówiła.

4. 10 czerwca 2024 roku odbyła się kolejna rozprawa w sprawie zwolnienia warunkowego 79 letniego Leonarda Peltiera. Minęło około 15 lat od ostatniej rozprawy w sprawie zwolnienia warunkowego. Na ostatnim przesłuchaniu Peltiera w 2009 roku zwolnienie warunkowe zostało odrzucone, a ówczesny prezydent Barack Obama odrzucił prośbę o ułaskawienie w 2017 roku. Kolejny wniosek o ułaskawienie oczekuje na rozpatrzenie przez prezydenta Joe Bidena.

26 czerwca 1975 roku do Pine Ridge przybyli agenci federalni Jack Coler i Ronald Williams, aby doręczyć nakazy aresztowania Indian. Wywiązała się strzelanina, podczas której obaj agenci zostali śmiertelnie ranieni, w strzelaninie zginął także członek AIM Joseph Stuntz. Departament Sprawiedliwości stwierdził później, że Stuntz został zabity przez snajpera organów ścigania. Dwaj członkowie AIM, Robert Robideau i Dino Butler zostali uniewinnieni od zabicia Colera i Williamsa. Po ucieczce do Kanady i ekstradycji do Stanów Zjednoczonych Peltier został skazany za dwa morderstwa

pierwszego stopnia i w 1977 roku skazany na dożywocie.

Peltier większość życia spędził w więzieniu. „Jeśli jego wniosek o zwolnienie warunkowe zostanie odrzucony, może minąć co najmniej 10 lat, zanim zostanie ponownie rozpatrzony” powiedział Kevin Sharp, prawnik Peltiera, były sędzia federalny. Ostateczna decyzja w tej sprawie ma zapaść w ciągu 21 dni.

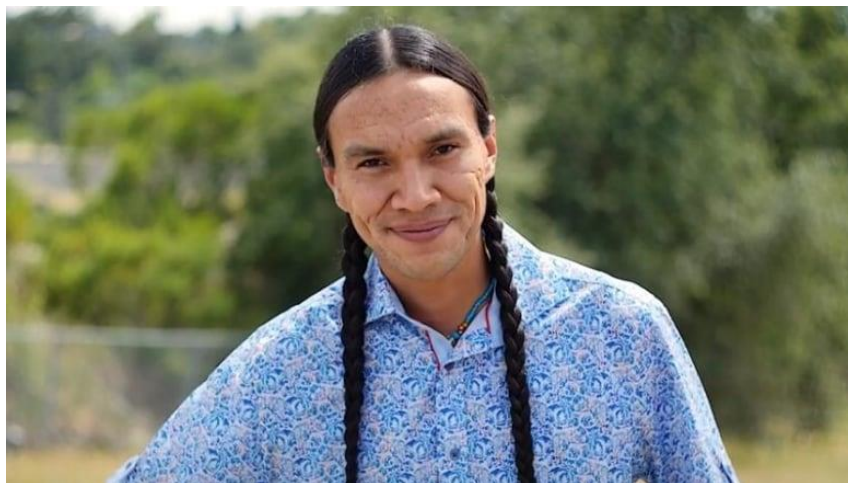
Bunky Echo-Hawk *Lose Your Freedom*. Fot. Adam Piekarski

5. 25 czerwca minęła 148 rocznica bitwy nad Little Bighorn, w której w 1876 roku dotkliwą klęskę poniósł 7 Pułk Kawalerii podpułkownika Georga Custer. Zginęło wówczas ponad 260 amerykańskich żołnierzy oraz sam Custer. Bitwa, zwana *Battle of the Little Bighorn*, znana jest również pod hasłem *Custer's Last Stand* czy *Battle of the Greasy Grass*. Motyw tegorocznego wydarzenia inspirowany był znanym powiedzeniem wojownika Szejenów Północnych o imieniu Wooden Leg (Drewniana Noga), który walczył kiedyś z Custerem. Wiele lat później Szejen powiedział: *We once were enemies, and now we are friends* (*Kiedyś byliśmy wrogami, teraz jesteśmy przyjaciółmi*). „To uczucie przyjaźni trwa do dziś poprzez relacje i wspólne wysiłki mające na celu współzarządzanie ziemią, na której miała miejsce bitwa” czytamy na oficjalnej stronie internetowej Little Bighorn Battlefield National Monument.

6. 28 czerwca 2024 roku na polskie ekrany weszła oczekiwana pierwsza część trzyczęściowej sagi w reżyserii Kevina Costnera *Horizon: An American Saga - Chapter 1*. Film miał swoją światową premierę 19 maja na tegorocznym festiwalu w Cannes. Reżyser przedstawił swój projekt mający być spełnieniem marzeń o ekranizacji epickiego poematu o lojalności, utraconych ideałach, przetrwaniu na prerii i kruchości życia, który jawi się jako symbol tamtych czasów. W rolach głównych występują też tubylczy aktorzy, Owen Crow Shoe (jako Pionsenay) z narodu Piikani i Oglala Lakota Tatanka Wanbli Sapa Xila Sabe Means (jako Taklishim).

Costner prezentuje epokę, która już dawno minęła. Marzyciele, poszukiwacze lepszego jutra przemierzają bezkresne obszary Ameryki z nadzieją na znalezienie swojego miejsca na Ziemi. Narażeni na ataki Indian broniących swojej ziemi i napaści bandytów szukających łatwego łupu, mierzą się z własnymi słabościami i dziką naturą w drodze ku

wymarzonemu celowi. W kraju rozdartym wojną secesyjną krzyżują się losy szlachetnych i podłych, silnych i słabych, odważnych i tchórzów. Tylko nieliczni z nich dotrą do szczęśliwego kresu tej wielkiej wędrówki.

Owen Crow Shoe. <https://www.cbc.ca/news/canada/calgary/calgary-stampede-parade-marshall-owen-crow-shoe-1.7234945>

7. 14 lipca 2024 roku w Węgrowie k/Warszawy odbędzie się kolejny już Piknik Indiański. W ramach Pikniku występować będzie zespół Huu-Ska Luta, który oprócz pokazów poprowadzi naukę tańców indiańskich. Organizatorzy Pikniku proponują też wystawę rękodzieła oraz gry i zabawy indiańskie dla dzieci. W ramach Pikniku będzie miało też miejsce spotkanie z pisarzem Jarosławem Wojtczakiem oraz odbędzie się wystawa zatytułowana „Indiańska Kanada”.

8. W dniach od 20-28 lipca 2024 roku odbędzie się w Koszalinie (ul. Lubiatońska 213) XLVIII Zlot Polskiego Ruchu Przyjaciół Indian. Organizatorami Zlotu jest Marianna Konarzewska i Konrad Konarzewski.

Za krańce „cywilizacji”. W poszukiwaniu artystycznych horyzontów

Mirostlaw Sprenger

*Musicie mieć długie serca, by podjąć taką podróż z tak słabymi siłami;
serca, które sięgają od ziemi do niebios*

Wódz Paunisów Chauis do członków ekspedycji Longa (James 1823, 1: 438)

Eksploatacja obszarów zachodnich przez Euroamerykanów miała różne oblicza. Jej podstawę najczęściej tworzyli odkrywcy, czy też *mountain men*, którzy przecierali szlaki dla pionierów nadchodzących ze wschodu. To oni nawiązywali jako pierwsi relacje z tubylcami zamieszkującymi bezkresne obszary położone na zachód od Missisipi. Ich późniejsze przekazy ustne czy pisemne wywierały ogromny wpływ na budowanie wyobrażeń Amerykanów ze Wschodu i kształtowały plany polityków. Często w trudnych wyprawach towarzyszyli im artyści, a także naukowcy, którzy odgrywali ważną rolę. Wykorzystując swoje zdolności ilustrowali realistycznie miejsca, napotkanych tubylców, ich kulturę materialną. Dla nich „Zachód był ważny nie jako miejsce osadnictwa i cywilizowania, ale jako źródło nowych doświadczeń, informacji, wrażeń i pytań”. Do najbardziej znanego „wielkiego triumwiratu wczesnego Zachodu artystów” należeli George Catlin, Alfred Jacob Miller i Karl Bodmer (Goetzmann 2000: 181, 197). Catlin był „jednym z pierwszych na tak szeroką skalę dokumentujących życie tubylców” (Sprenger 2023: 5). Warto zaznaczyć, iż oprócz tych najbardziej znanych artystów byli inni, którzy z wielkim zainteresowaniem i oddaniem uwieczniali mało znane dotychczas plemiona indiańskie zamieszkujące poza Missisipi. Pośród nich byli m.in. Samuel Seymour, ojciec Nicolas Point, John Mix Stanley, Heinrich B. Möllhausen i Karl Ferdinand Wimar. To właśnie ich obrazy dokumentujące tubylców budowały ich wizerunek pośród Amerykanów ze wschodniego wybrzeża czy Europejczyków, stanowią też obecnie doskonałe źródło dla współczesnych historyków i etnografów.

Pierwszym pośród artystów z umiejętnościami, który wyruszył na Zachód, był Samuel S. Seymour. Seymour został malarzem podczas ekspedycji majora Stephana Harrimana Longa, instruktora z West Point i jednego z pierwszych członków Korpusu Inżynierów Topografów (*Corps of Topographical Engineers*) (Goetzman 1965: 40; Halley, Nichols 1995: 26, 27). Wyprawa naukowa nie była przypadkową, stanowiła działanie w pełni zaplanowane przez władze amerykańskie. Oprócz osiągnięcia celów politycznych, strategicznych i ekonomicznych miała także cele związane z eksploracją nowych obszarów. Sekretarz wojny John C. Calhoun napisał 6 marca 1819 roku do generała Andrew Jacksona, że Long będzie w „towarzystwie kilku wybitnych obywateli w dziedzinie odkryć naukowych” (Prucha 1969: 145). Major Long podczas wypraw z lat 1819-1824 zebrał grupę kompetentnych oficerów i naukowców, którzy mieli doświadczenie podróżnicze w ekspedycjach naukowych i topograficznych. Część z nich posiadała wykształcenie wyższe. Pośród nich znaleźli się m.in. zoolog, profesor historii naturalnej Thomas Say, jego asystentem był Titian Payle, który zajmował się rysowaniem i szkicowaniem okazów oraz ich kolekcjonowaniem. Doktor William Baldwin, chirurg i botanik został zastąpiony po śmierci przez Augustusa E. Jessupa. Ich następcą został Edwin James. Podczas wyprawy z lat 1819-1820 dużą rolę w utrzymaniu pokojowych relacji z plemionami odgrywał Benjamin O’Fallon, indiański agent, który od 1819 roku pełnił tę funkcję nad górną Missisipi. O’Fallon odpowiadał za stosunki z plemionami zamieszkującymi powyżej górnej Platte (Jensen, Hutchins 2001: 1).

Wymienione osoby miały eksplorować tereny Wielkich Równin, rzek Platte, Missisipi, Arkansas, górną Missisipi i Góry Skaliste, obszary zamieszkałe przez ludność tubylczą. Zadaniem Seymoura było dostarczanie szkiców krajobrazów, wyróżniających się „pięknością i wspaniałością”. Jego obowiązkiem

było uwiecznienie „wybitnych Indian” na miniaturach, a także ukazanie „grup dzikusów” podczas ich świąt, a także ilustrowanie każdego tematu uznanego za odpowiedni (James 1823, 1: 3). Seymour pochodził z Wielkiej Brytanii, skąd wyemigrował i przeprowadził się do Filadelfii. W mieście tym zawiązał wiele przyjaźni z innymi artystami, pośród których byli William Birch i John Wesley Jarvis, z którymi szkicował sceny znad rzeki Schuylkill przepływającej przez Pensylwanię. Seymour w szczególności upodobał sobie rytownictwo, malowanie pejzaży i portretów. Jego przyjaciel Thomas Sully twierdził, że Seymour podczas wyprawy Longa „wspaniale wywiązał się ze swoich obowiązków” jako rysownik (Dunlap 1918, 3: 26, 257).

Podczas wyprawy z 1819 roku grupa badawcza znalazła się pośród tzw. ekspedycji Yellowstone, dowodzonej przez generała Henry’ego W. Atkinsona, która miała na celu potwierdzenie roszczeń Amerykanów do ziem położonych na zachód od Missouri. Podróż miała dwa oblicza, jedno związane z niepowodzeniem działań militarnych Amerykanów, a drugie zakończone sukcesem. Objawiły się wówczas działania ekspedycji naukowców, która wyruszyła tam na parowcu *The Western Engineer*. Podczas pobytu w obozie zimowym nad Cuncill Bluffs udało się im zgromadzić wiele okazów zwierząt, skał i roślin oraz zbadać te obszary.

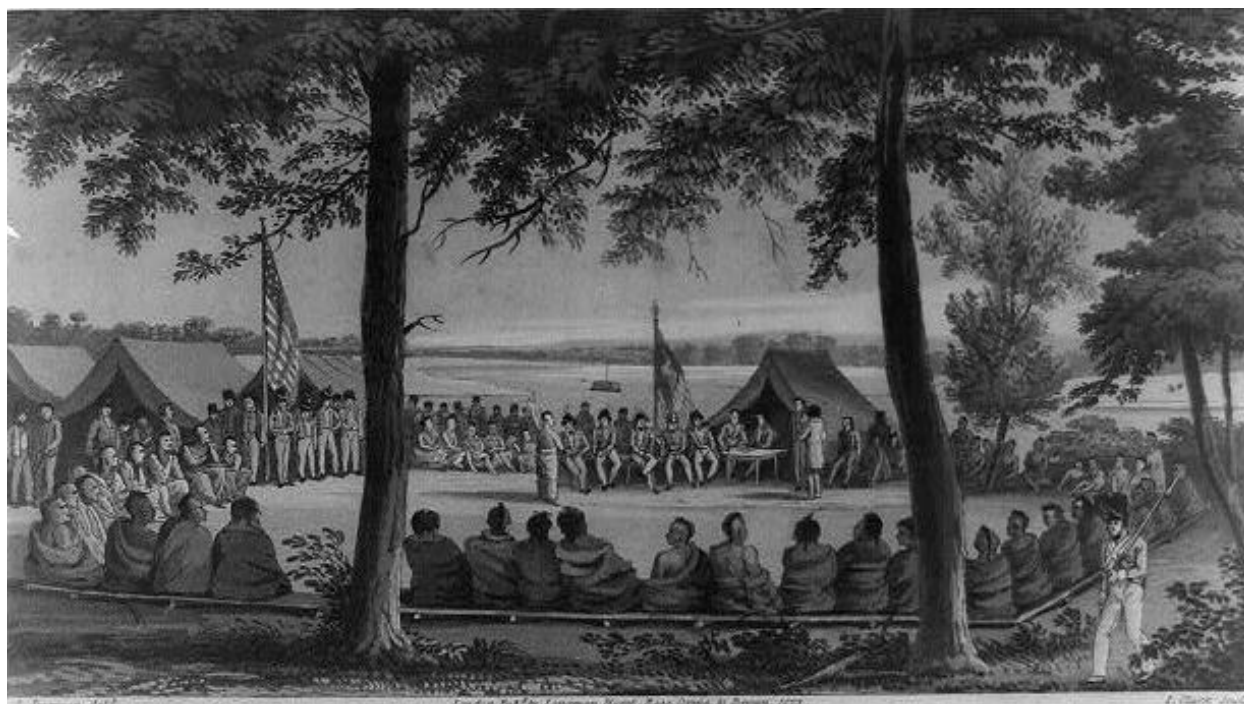
Seymour był uczestnikiem ekspedycji i w sierpniu 1819 r. wraz z innymi podróżnikami odwiedził wioskę Indian Kansa, w której byli również przedstawiciele Osedzów. Po tym spotkaniu pozostał rysunek przedstawiający tubylców podczas tańca wojennego odbywającego się w ziemiance. Rycina w dokładny sposób odtwarza pomieszczenie, pozwalając na udokumentowanie przez jednego z członków ekspedycji domostwa Kansa. Doskonałym źródłem do ilustracji są opisy stworzone przez Edwina Jamesa w *Account of an Expedition...*, które zostały wcześniej zgromadzone po wywiadach z Indianami przez Thomasa Saya. Pobyt we wschodniej Nebrasce pozwolił Jamesowi na zapoznanie się z historią plemion zamieszkujących na tym obszarze. Po opuszczeniu wioski Kansa, członkowie ekspedycji po raz pierwszy natknęli się na grupę 150 wojowników Paunisów Kitkehahkich, którzy porwali część ich koni i dobytek. W trakcie pobytu zimowego w październiku odwiedzili ich Otoe, Missouriia i Iowę. Odbyło z nimi naradę, która była prowadzona ze strony Amerykanów przez majora O’Fallona. Seymour uwiecznił to wydarzenie rysując obraz zatytułowany *Narada z Otoe*. Podczas kolejnego spotkania z tym plemieniem, które prawdopodobnie odbyło się nad Platte latem 1820 roku, Seymour udokumentował *Obóz Otoe*. Podczas zimowego spotkania uwiecznił też *Naradę z Paunisami*, którzy przybyli na spotkanie z przedstawicielami władz amerykańskich. Rysunek ukazuje członków ekspedycji, pośród których byli żołnierze i cywile. W tle widoczne są namioty i przemawiający wódz Paunisów, a wszyscy Indianie owinięci byli w skóry bizona. Pośród siedzących tubylców można zobaczyć wyróżniające ten naród charakterystyczne fryzury.

Pod koniec 1819 roku władze w Waszyngtonie zmieniły zdanie. Rozkazały majorowi Longowi wyruszenie na południowy zachód przez rzeki Platte nad Arkansas i rzekę Red. Wiosną i latem 1820 roku ekspedycja spotkała Paunisów Pitahauerats, Chauis, Skidi i Kitkehahkich. Z opisów można stwierdzić, iż Indianie stanowili na tym obszarze znaczącą siłę (Hyde 1988: 175-177).

Grupa Longa wyruszyła na zachód w celu eksploracji obszarów położonych w Górach Skalistych i na terenach południowych docierając do rzeki Arkansas. W sierpniu napotkali na obszarze Texas Panhandle wioskę Kaskaia, liczącą około 250 osób. Obecnie uważa się, że byli to Apacze z Równin. Następnie doszło do kontaktów z Czirokezami (Hoig 1998: 106). Wyprawa wędrująca na zachód została podzielona przez Longa na dwie grupy. Jedna pozostała pod dowództwem majora, drugą poprowadził kapitan John R. Bell. Ostatni wyruszyli wzdłuż Arkansas, a pośród jej członków znalazł się Seymour, który miał okazję spotkać i uczestniczyć w spotkaniu z jednymi z największych nomadów z Równin, tj. z Komanczami, ale też Kiowami, Szejenami i Arapahami. Jak stwierdził Pekka Hämäläinen (2008: 205), podróżnicy „odnaleźli dobrze oznakowany szlak prowadzący znad górnej Arkansas w kierunku Taos wzdłuż doliny Purgatoire”. Udział artysty pośród grupy Bella przyczynił się do uwiecznienia po raz pierwszy wizerunku przedstawiciela plemienia Szejenów. Nie wiadomo kto nim był. Wyprzedził on o

ponad 10 lat George'a Catlina, który uwiecznił Wilka na Wzgórzu (Wolf on the Hill) i jego żonę. Na tym samym rysunku znaleźli się przedstawiciele Arapaho i Apaczy z Równin (Kaskaia). Postaci są przedstawione w formie portretów, nie mają żadnych charakterystycznych cech ubiorów oprócz koców bądź najprawdopodobniej skór. Na ich podstawie trudno określić przynależność plemienną. Ciekawym rysunkiem, przedstawiającym życie obozowe podczas wyprawy było ukazanie Kiowa, którzy siedzą przy namiotach wraz z członkami ekspedycji. W tle widać najprawdopodobniej rzekę Arkansas, gdzie byli przedstawieni tubylcy.

Pawnee Council.

Pawnee Council. Library of Congress Washington, D.C. 20540 USA. Reproduction Number: LC-USZ62-7778

Rysunki ilustrujące Indian można odnaleźć również z wyprawy z 1823 roku, gdy Seymour ponownie uczestniczył w ekspedycji majora Longa na północ kraju, który dotychczas nie był dostatecznie zbadany. Otrzymała się ona w górę rzek Missisipi, Minnesoty i Red do 49 równoleżnika i wzdłuż granicy do Jeziora Górnego. W trakcie podróży napotkano Pottawatomi, Odżibuejów, Sauków, Lisów, Winnebago, Menominee i Dakotów Yanktonai. Szkice z wyprawy przygotowane przez Seymoura można odnaleźć w książce *Narrative of an Expedition to the Source of St. Peter's River, Lake Winnepeek, Lake of the Woods &c. &c. Performed in the Year 1823*, która została przygotowana po wyprawie przez jednego z jej uczestników, Williama H. Keatinga, lidera amerykańskiej nauki. W publikacji zamieszczono szkice portretów, m.in. Sauka Wannebea (z dwoma innymi postaciami), drugą był Odżibuej Blackman, a trzecią Potawatomi Metea. Inny rysunek przedstawia wodza Yanktonai o imieniu Wanotan, na którego szyi zawieszony jest naszyjnik z niedźwiedziej pazurów świadczący o jego odwadze, a w ręku trzyma wachlarz z piór. Obok niego stoi jego syn, który najprawdopodobniej również ma naszyjnik z pazurów i w ręku trzyma włócznię. Oboje są ubrani w charakterystyczne stroje, a w tle widoczne są tipi i wigwamy (Keating 1824, 1 :90, strona tytułowa). W drugim tomie został zaprezentowany rysunek przedstawiający na pierwszym planie postać siedzącą przy rusztowaniu pogrzebowym na tle jeziora Travers, gdzie na brzegu znajdują się zabudowania. Pojawia się też moment z zabicia bizona podczas polowania przez

tubylców. Ciekawą ilustracją zaprezentowaną w książce były indiańskie domostwa w Camp Monroe. Odwzorowanie szczegółów strojów indiańskich, psy z torbami na grzbiecie, czy kobieta z dzieckiem do

dzisiaj mogą stanowić przykład realistycznego ukazania życia obozowego w pierwszej połowie XIX wieku (Keating 1824, 1: po s. 22, po s. 48).

Podczas ekspedycji na Zachód Seymour wykonał 150 rysunków krajobrazów, z których 60 zostało ukończonych (James 1823, 2: 330). Trudno jest obecnie stwierdzić, czy pośród nich zaliczone są portrety z tubylcami. W dzisiejszych czasach możemy jedynie zidentyfikować tylko 16 prac artysty, jest to niepowetowana strata dla sztuki, etnografii i historii (McDermott 1951: 498). Jedną z ciekawszych prac Seymoura był obraz *Indianie z widokiem, Salmon Falls*. Była to alegoria cywilizacji ukazująca pięciu tubylców w dziewiczym terenie, którzy spoglądają ze szczytu grani na zbliżający się postęp w postaci kolej, statku, domostw. Obraz ukazywał, iż postęp cywilizacji był i niesamowity i niszczyielski, nieunikniony i słuszny. Dla ówczesnych Amerykanów postęp był najważniejszy, a jego agentami i gloryfikatorami byli również artyści (Dippie 1991: 29, 30).

Bibliografia:

- Dippie, Brian W. 1991. *The Vanishing American: White Attitudes and U.S. Indian Policy*. University Press of Kansas.
- Dunlap, William. 1918. *A History of the Rise and Progress of the Arts of Design in the United States*. Vol. 3. Boston. C.E. Goodspeed & Co.
- Goetzman, William H. 1965. *Army Exploration in the American West 1803-1863*. New Haven and London: Yale University Press.
- Goetzman, William H. 2000. *Exploration and Empire. The Explorer and Scientist in the Winning of the American West*. Austin, Texas: Texas State Historical Association.
- Hämäläinen, P. 2008. *The Comanche Empire*. New Haven & London: Yale University.
- Hoig S. 1998. *Beyond the Frontier. Exploring the Indian Country*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Hyde, George E. 1988. *The Pawnee Indians*. Norman and London: University of Oklahoma Press.
- James, Edwin. 1823. *Account of an expedition from Pittsburgh to the Rocky Mountains. Performed in the years 1819 and '20, by order of the Hon. J. C. Calhoun, sec'y of war: under the command of Major Stephen H. Long. From the notes of Major Long, Mr. T. Say, and other gentleman of the exploring party*. Vol. 1, 2. Philadelphia: H.C. Carey and I. Lea, Chesnut St.
- Jensen, Richard E. Hutchins James S. 2001. *Wheel Boats on the Missouri. The Journals and Documents of the Atkinson-O'Fallon Expedition, 1824-1826*. Helena: Montana Historical Society Press; Lincoln: Nebraska State Historical Society.
- Keating, William H. 1824. *Narrative of an expedition to the source of St. Peter's River, Lake Winnepeck, Lake of the Woods, &c. &c. performed in the year 1823, by order of the Hon. J.C. Calhoun, Secretary of War, under the command of Stephen H. Long, Major, U.S.T.E.* Vol. 1, 2. Philadelphia: H.C. Carey & I. Lea-Chesnut Street.
- McDermott John F. 1951. „Samuel Seymour: Pioneer Artist of the Plains and the Rockies”, *Smithsonian Report for 1950*, Washington, D.C.: Smithsonian Institution, 497-509.
- Nichols, Roger L. Halley Patrick L. 1995. *Stephan Long and American Frontier Exploration*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Sprenger, Mirosław. 2023. „George Catlin – podróżujący w stronę zachodzącego słońca”, *Biuletyn PSPI*, Nr XLII (4): 5-10.

Nowości (i odkrycia) wydawnicze – lato 2024

Cezary Cieślak

Dwa lata temu (2/2021) napisałem, że skoro rynek indianistyczny jest dosyć niszowy, to dwie legendarne postaci – Marek Maciołek i Wiesław Karnabal – mogłyby „zjednoczyć” swoje siły, jak czynili to dekady temu. I stał się cud. Ukazał się *Żółty Wilk*, wydany w kooperacji przez obydwu wydawców. Tytułowy wojownik Nez Perce opisuje szczegółowo słynną epopeję swojego ludu z pamiętnego roku 1877. Praca opatrzona jest wprowadzeniami Marka Hyjka i Wiesława Karnabala oraz licznymi przypisami. Czy niniejsza inicjatywa będzie początkiem kooperacyjnej serii, czy tylko epizodem, to zadecydują o tym tak naprawdę Czytelnicy.

Oczywiście, nie jest są to jedyne nowości wydawnicze obydwu oficyn. TIPI przetłumaczyło i wydało tradycyjne opowieści Pueblów zebrane przez jedną z najświetniejszych tubylczych pisarek, Leslie Marmon Silko w tłumaczeniu Ewy Dżurak. Natomiast Foxes Books na warsztat wzięło klasyczne pozycje poświęcone kulturze materialnej i duchowej tubylców północnoamerykańskich.

O filmach mamy dwa teksty. Marek Nowocień i Krzysztof Mączkowski recenzują na łamach miesięcznika „Dziki Życie” *Czas krwawego księżyca*. Jakub Ostromecki w *Skręconych historiach*. Film a prawda historyczna wzięł na warsztat *Patriotę* (przy którym incydentalnie wspomina Indian) oraz *Tańczącego z Wilkami*. Dla Czytelnika mającego na półce publikacje na przykład Aleksandra Sudaka czy Krzysztofa Mączkowskiego to rozdział poświęcony drugiemu z wymienionych filmów niczym nie zaskoczy. Nawet należy podkreślić, że autor mógłby sięgnąć do artykułu J. A. Clintona w 4 (24) numerze „Tawacinu”.

Z pozycji popularyzatorskich Joel Levy wspomina o *atlatl* (miotacz oszczepów) i czarnej ospie, podkreślając nieintencjonalność rozsiewania się tej zarazy.

Świat religii to dwa wznowienia: *Szamanizm* Andrzeja Szyjewskiego, w którym tytułowe zagadnienie nie jest jeszcze wyczerpująco zaprezentowane oraz *Czarownicy* Elżbiety Dzikowskiej. Natomiast przy odkryciu wydawniczym jakim jest monumentalna pozycja Grzegorza Kulika pt. *Katolickie zasady niewolnictwa w nauczaniu teologów XVI i XVII wieku*, chciałbym pokreślić jej walory poznawcze. Nie powinno dziwić, że na jej stronach pojawiają się tak znane postaci jak Bartolomé de Las Casas czy Francisco de Vitorio.

Standardowo, mamy wiele pozycji, gdzie Indianie są wspomniani incydentalnie. Wybrałem trzy, które uważam za ciekawe. Przede wszystkim chciałbym wspomnieć o *Pińskich błotach*, gdzie tubylcy są wspomniani dosłownie w kilku akapitach, ale te kilka zdań jest odkrywczych. To, że „zamieszkujące Arktykę ludy inuickie znają dziesiątki, jeśli nie setki określeń na lód i śnieg, tak też Poleszucy (tj. mieszkańcy Polesia – C.C.) na wiele sposobów opisywali mokradła, wśród których żyli” (s. 28) nie powinno dziwić, tak jak przyrównywanie przez króla Prus Fryderyka II polskich mieszkańców zaboru pruskiego do Irokezów. Natomiast „odwrócenie” tego stereotypu budzi moje zdziwienie. Otóż w czasach stanisławowskich mieszkańców w/w regionu często określano mianem „Indian Pińczuków”, co miało pogardliwy wydźwięk.

Teksty on-line dotyczą głównie Ameryki Północnej (na przykład narodziny białego bizona). Natomiast, przy wylizaniu komiksów pojawia się tytuł *Druuna. Tom 5. Przyniesiona*

wiatrem, który zawiera w sobie elementy fantastyki i erotyki, dlatego skierowany jest do dorosłego czytelnika.

Indianie na pierwszym planie:

- Catlin, George. 2024. *Indiański oddech*. Tłum. Jacek Marciniak. Września.
- Czech-Włodarczyk, Celina. 2022. Ludność rdzenna w kanadyjskim systemie edukacji – próba pogodzenia z przeszłością, aktualna sytuacja i planowane działania. *Edukacja Międzykulturowa* 1 (16): 76-87.
- Curtis, Edward S. 2024. *Dawno temu. Historia saliszańskiego (Flathead) chłopca, z dolin Gór Skalistych, w czasach, gdy bizona wciąż wędrowały po równinach*. Tłum. Grzegorz Markowski. Foxes Books.
- Denig, Edwin Thomas. 2024. *O narodzie Wron*. John, C. Ewers. *Życie i dzieło Edwina Thompsona Deniga*. Tłum. Beata Skwarska. Foxes Books.
- Dzikowska, Elżbieta. 2020. *Czarownicy*. Zielonka: Kontynenty.
- Kycler, Maria. 2019. Tożsamość kulturowa meksykańskiej książki dla dzieci w Cyfrowej Kolekcji Języków Tubylczych (Acervo Digital de Lenguas Indígenas) na tle praw kulturowych ludności Rdzennej. *Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy* 2 (56): 144-180.
- Lucullus, McWhorter Virgil. 2024. *Żółty Wilk. Jego własna historia*. Tłum. Wiesław K. Niedźwiadek. Wielichowo: Wydawnictwo TIPI. Foxes Books.
- Mączkowski, Krzysztof. Nowocien, Marek. Grudzień 2023/styczeń 2024. Czas krwawego księżycy. *Dzikie Życie*.
- Rajter, Mirosław. 2024. Peru. Pitusiray i Sahuasiray – święte góry inkaskich kochanków. *Magazyn Kontynenty* 41.
- Różański, Jarosław. 2016. *Polscy oblaci wśród kanadyjskich Indian i Inuitów*, w: Gliński Waldemar (red). *Polonia kanadyjska. Przeszłość i teraźniejszość*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe UKSW.
- Silko, Leslie Marmon. 2024. *Opowiadaczka z Puebla Laguna*. Tłum. Ewa Dżurak. Wielichowo: Wydawnictwo TIPI.
- Bahdaj, Adam. Bahdaj, Marek. 2024. *Czarne sombrero z orlim piórem*. Łódź: Wydawnictwo Literatura.
- Wagner, Glendolin Damon. Allen, William A. 2024. *Koce i mokasyny. Wiele Wyczynów i jego ludzie, Wrony*. Tłum. Waclaw Miś. Foxes Books.
- Warren, Maude Radford. 2024. *Manabozho. Wielki Biały Królik i inne indiańskie opowieści*. Tłum. Waclaw Miś. Foxes Books.

Tubylcy na drugim planie lub rozdziały im poświęcone:

- Burakowska, Krystyna. 1996. *Cywilizacja w procesie przemian*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Kulik, Grzegorz. 2023. *Katolickie zasady niewolnictwa w nauczaniu teologów XVI i XVII wieku*. Radzymin: Wydawnictwo von borowiecky.
- Levy, Joel. 2021. *50 typów broni, które zmieniły bieg historii*. Tłum. Jerzy J. Malinowski. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Alma-press Sp. z o.o.

Nadolska-Styczyńska, Anna. 2005. *Ludy Zamorskich Łądów. Kultury pozaeuropejskie a działalność popularyzatorska Ligi Morskiej i Kolonialnej*. Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Ostromięcki, Jakub. 2021. *Skręcona historia. Film a prawda historyczna*. Warszawa: Wydawnictwo Bellona.

Szyjewski, Andrzej. 2024. *Szamanizm*. Poznań: Wydawnictwo Replika.

Irving, Washington. 2024. *Księga szkiców pana Geoffreya Crayona*. Tłum. i Wstęp Agnieszka Markuszewska, Mirosław Strzyżewski, współpraca Ludwik Jasiński. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Tubylcy omawiani incydentalnie:

Łotysz, Sławomir. 2022. *Pińskie błota. Natura, wiedza i polityka na polskim Polesiu do 1945 roku*. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS.

Villoro, Juan. 2024. *Miasto Meksyk. Poziomy zawrót głowy*. Tłum. Bardadyn Barbara, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Winnicka, Ewa. 2024: *Miasteczko Panna Maria. Ślęzacy na Dzikim Zachodzie*. Wołowiec: Wydawnictwo Czarne.

Komiksy:

Aron, Jason (scenariusz). Guéra R. M. (ilustracje). 2022. *Skalp*. Tom 1. Brian V. Vaughan *Wprowadzenie*. Tłum. Krzysztof Uliszewski. Warszawa: Story House Egmont.

Aron, Jason (scenariusz). Guéra, R. M. (ilustracje). 2019. *Skalp*. Tom 2. Ed Brubaker *Wprowadzenie*. Tłum. Krzysztof Uliszewski. Warszawa: Wydawnictwo Egmont Polska.

Aron, Jason (scenariusz). Guéra, R. M. (ilustracje). 2016. *Skalp*. Tom 3. Jason Sattr *Wprowadzenie*. Tłum. Krzysztof Uliszewski. Warszawa: Wydawnictwo Egmont Polska.

Aron, Jason (scenariusz). Guéra, R. M. (ilustracje). 2019. *Skalp*. Tom 4. Garth Ennis *Wprowadzenie*. Tłum. Krzysztof Uliszewski. Warszawa: Wydawnictwo Egmont Polska.

Aron, Jason (scenariusz). Guéra R. M. (ilustracje), 2017: *Skalp*, Tom 5. Jason Aaron *Postowie*, tłum. Krzysztof Uliszewski, Wydawnictwo Egmont Polska, Warszawa.

Serpieri, Paolo Eleuteri. 2021. *Druuna*. Tom 5. *Przyniesiona wiatrem*. Tłum. Jacek Drewnowski. Kluski: Wydawnictwo Kurc.

Artykuły on-line:

<https://wyborcza.pl/alehistoria/7,121681,30893488,500-lat-temu-pierwszy-europejczyk-dotarl-do-zatoki-nowego-jorku.html>

https://www.focus.pl/artykul/azteckie-kodeksy-meksyk-inah-rysunki?fbclid=IwAR1HZqRhpBmeJucYD8shk8SBcs-x1kUgadXBZVCfqZs_FOREE0KbAlQ94Q_aem_Aag8YzufaKLZg9k7uq_Y2wjWsNxiYCCyxS9BR-3cUfTxTKwZ6w6py5smXf0wOwWhuMxUhRxIZ6zy-zOnRyLFIWda

https://www.rmf24.pl/fakty/swiat/news-polski-ksiadz-w-kanadzie-pozwany-przez-indian,nId,7469112?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR2e_YvX08dWzDGHRBWUOyMdUZxtls13

qzywNnAtLkxZdTA7jFkZfCtWr-A_aem_AaazCkDieXXBmvA0ZLNcfQqioPAJzrYQMv9GauhZoj-
pBP9QOppnwoak7N06f30y5886aHXkOaijiuBJVDxpY1Gc#crp_state=1
https://wyborcza.pl/alehistoria/7,121681,31038276,siuksowie-kloca-sie-o-to-co-zrobic-z-rzeczami-zamordowanych.html?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR0gqWGizlwXlrYQwq-KekfX9DgnxGrkBi2fguF6cz9BEGgbm3FQcRBtogk_aem_AbLBynmLAIScCJUaI5tEfpQLdfPExbN76jPk6XDj1FJzZ0t77yMFuXcueF-6YInxstnalj1CRCJbHvXikdFg6nl
<https://www.onet.pl/styl-zycia/kobietaxl/psychodeliczny-rytual-szamanow-z-amazonii-w-polsce-jest-zakazany/cc0y12q,30bc1058>
https://forsal.pl/swiat/usa/artykuly/9526823,sensacja-w-parku-yellowstone-narodziny-bialego-cielecia-bizona-wedlug.html?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR0kMWC6Dvi2sGctH0k72D7SR8JCF0DvPOQ7g-botjCusTh35lmwan9Zm0k_aem_ZmFrZWR1bW15MTZieXRlcw
https://archeowiesci.pl/z-gliny-powstales-w-skorupe-sie-obrocisz-ceramika-i-ceramologia-w-castillo-de-huarmey/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR20sD1yxBZFiiHFXERw6xpRQi9R3dgHWHDeSCUdDIyOfo_vXAYLBOzNE54_aem_YWoMu4o6Zj3K7iJ--PkHsw